

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY, AMRAVATI
Syllabus Prescribed under Choice based Credit System 2022-2023

Faculty : Humanities

Programme : Bachelor of Arts (B. A.)

Subject - Sanskrit Compulsory

Part A

Preamble:-

संस्कृती ही विश्वातील एक अत्यंत प्राचीन आणि समृद्ध भाषा आहे.

मनोरंजनासह, ज्ञानरंजन आणि सर्वांगीण व्यक्तिमत्व विकासाच्या दृष्टीने संस्कृतच्या अध्ययनाचा विविधांगी उपयोग आहे.

काव्य नाट्य स्वरूप साहित्यिक अंगासह मनोवैज्ञानिक, समाजशास्त्रीय आणि आधुनिक विज्ञान दृष्टीनेदेखील ही भाषा समृद्ध आहे.

सध्याच्या संगणकीय युगात जागतिक पातळीवर संस्कृत भाषेच्या अध्ययनात वाढत असलेली रुची पाहता आपल्या विद्यार्थ्यांना देखील या अफाट ज्ञान संग्रहाचा लाभ व्हावा या दृष्टीने संस्कृतचे अध्ययन अत्यंत उपयुक्त आहे.

Program Outcome (PO's):-

- १) संस्कृत भाषेचे आपाततः अध्ययन करून त्या भाषेबद्दल आवड निर्माण करणे.
- २) संस्कृत भाषेत वैदिक संस्कृत, औपनिषदिक संस्कृत, स्मृति कालीन संस्कृत, गद्य काव्य, पद्य काव्य, नाटक सुभाषित अशा विविध पैलूंचा विद्यार्थ्यांना परिचय करून देणे.
- ३) संस्कृत भाषेत केवळ धार्मिक आध्यात्मिक किंवा साहित्यिक विषय नसून उच्चतम नैतिक मूल्य तथा महिलोन्नती, वृक्ष महिमा, विमानविद्या, संगणकीय संस्कृतम् अशा आधुनिकतम विषयांवर देखील विविधांगी लेखन उपलब्ध आहे याची जाणीव करून देणे.
- ४) संस्कृत ही केवळ प्राचीन भाषा नसून सध्याच्या काळात देखील तिच्यात प्रचुर प्रमाणात साहित्य निर्मिती होत आहे हे सद्यकालीन लेखकांच्या, सद्यकालीन विषयावर आधारित पाठाच्या माध्यमातून अधोरेखित करणे या अभ्यासक्रमाचे एक महत्वपूर्ण उद्दिष्ट आहे.
- ५) संस्कृत अध्ययनाने येणारी उच्चारण शुद्धता, पाठांतर क्षमता, नैतिकमूल्य संवर्धन, बौद्धिक संपन्नता यांचा परिचय करून देत ती मूल्ये रूजवण्याचा प्रयत्न करणे या अभ्यासक्रमाचे उद्दिष्ट असेल.

Program Specific Outcome (PSO's) :-

- १) गद्य पाठाचा उताऱ्यांचा अनुवाद करता येईल.
- २) गद्य पाठाचा सारांश स्वतःच्या शब्दात सादर करता येईल.
- ३) पद्य पाठातील श्लोकांचा अनुवाद करता येईल.
- ४) पद्य पाठाचे रसग्रहण करून सारांश सादर करता येईल.
- ५) संपूर्ण अभ्यासक्रमाचे सूक्ष्म अध्ययन करून वस्तुनिष्ठ प्रश्नांची उत्तरे देता येतील
- ६) कौशल्य आधारित अभ्यासक्रमांची कौशल्य प्राप्त होतील.

Employability Potential of the Programme:

(संस्कृत विषयात रोजगाराच्या संधी)

संस्कृत भाषा केवळ पारंपारिक भाषा आहे त्यामाध्यमातून फारतर कर्मकांड करणारा पुरोहित वर्ग तयार होतो अशीच अनेकांची धारणा आहे.

मात्र ही धारणा केवळ गैरसमजावर आधारित असून संस्कृत भाषेच्या अभ्यासकांना खालील माध्यमातून रोजगाराच्या विविध संधी उपलब्ध आहेत.

- १) **अध्यापक / प्राध्यापक** - सध्याच्या शिक्षण पद्धतीत के.जी. पासून पी.जी. पर्यंत प्रत्येक स्तरावर संस्कृत शिक्षण निवडणाऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्या सातत्याने वाढत असल्याने असंख्य संस्थांमध्ये शिक्षक-प्राध्यापक ही रोजगाराची प्रधान संधी आहे.
- २) **संशोधक** - शासकीय तथा निमशासकीय स्तरावरील असंख्य संस्थांमध्ये सातत्याने सुरु असणाऱ्या संशोधन कार्यात संस्कृतच्या विद्यार्थ्यांला असंख्य संधी आहेत.
- ३) **अकादमी** - विविध राज्य शासनांच्या द्वारे स्थापित संस्कृत आणि संस्कृतीशी संबंधित विविध अकादमीमध्ये कायमस्वरूपी अनेक संधी आहेत.
- ४) **हस्तलिखित संशोधन** - आजही भारतात आणि जगात अभ्यास न झालेल्या अगणित हस्तलिखितांच्या अभ्यासासाठी अनेक संस्कृत अभ्यासकांची नियुक्ती केली जाते. त्यांच्या संशोधन आणि प्रकाशन क्षेत्रात अनेक संधी उपलब्ध आहेत.
- ५) **पुरातत्त्वविद्या** - पुरातत्त्व विभागात शिलालेखा पासून शिल्पशास्त्रापर्यंत पर्यंत, ताम्रपत्र इत्यादी वाचन क्षेत्रात देखील मोठी संधी आहे
- ६) **स्पर्धा परीक्षा / प्रशासकीय सेवा** - विविध स्पर्धा परीक्षांमध्ये संस्कृत हा स्वतंत्र विषय घेऊन अभ्यास करण्याची सुविधा आहे. त्याचप्रमाणे सामान्य ज्ञानाशी संबंधित अनेक प्रश्न संस्कृत तथा संस्कृती संबंधी विचारले जातात.
- ७) **सेना धर्मगुरू** - भारतीय सेनेच्या विविध स्तरांवर असणाऱ्या मंदिरांमध्ये आणि सैनिकांना मार्गदर्शन करण्यासाठी सेना धर्मगुरू पदावर मोठ्या प्रमाणात संधी असते.
- ८) **ज्योतिष सल्लागार** - सामान्य माणसाच्या अत्यंत जिव्हाळ्याचा असणाऱ्या या विषयात अगणित संधी आहेत.
- ९) **वास्तुशास्त्र सल्लागार** - संस्कृतच्या प्राचीन ग्रंथांचा अभ्यास करून जनमानसात नव्याने आकर्षण असणाऱ्या या विषयात भरपूर संधी आहेत.
- १०) **योगाचार्य** - जागतिक पातळीवर योग या विषयात असणाऱ्या आकर्षणाचा विचार करता संस्कृतच्या अभ्यासातून या विषयात देखील असंख्य संधी आहेत.

- ११) **आयुर्वेदाचार्य** - प्राचीन संस्कृत ग्रंथांचा अभ्यास आयुर्वेदिक दृष्टीने केल्यास सल्लागार या पासून त्या क्षेत्रातील संशोधना पर्यंत आणि औषधी निर्माण क्षेत्रात असंख्य संधी उपलब्ध आहेत.
- १२) **लेखन क्षेत्र** - संस्कृत साहित्याचा अभ्यास करून वृत्तपत्र लेखन, ग्रंथलेखन, कथालेखन अशा विविध दृष्टीने रोजगाराची संधी उपलब्ध होतात.
- १३) **संपादकीय क्षेत्र** - वृत्तपत्र तथा इलेक्ट्रॉनिक मिडिया मध्ये सुद्धा संपादन, मुद्रितशोधन, शीर्षक निर्मिती अशा विविध संधी आहेत.
- १४) **अनुवादक** - प्राचीन अनुपलब्ध संस्कृत ग्रंथांचे विविध भाषांमध्ये अनुवाद करण्याची फार मोठी संधी नवीन काळात उपलब्ध आहे.
- १५) **संगणकीय संस्कृतम्** - संगणकाला संस्कृत भाषा सर्वाधिक सुसंगत आहे हे आता जागतिक पातळीवर मान्य झाले आहे. ह्या विषयात तंत्रज्ञान जाणणाऱ्या संस्कृत अभ्यासकाला अनेक संधी उपलब्ध आहेत.
- १६) **कथा वाचक** - मानसिक शांतीसाठी धार्मिक-अध्यात्मिक कथा श्रवण करणाऱ्यांची संख्या दिवसेंदिवस सातत्याने वाढत आहे. या विषयात पूर्ण कालिक अनेक संधी उपलब्ध आहेत.
- १७) **प्रेरक वक्ता** - सध्याच्या ताण-तणावाच्या काळात प्रेरक वक्ता (Motivational speaker) एक मोठा व्यवसाय होत आहे. या विषयातील अफाट संस्कृत साहित्यामुळे संस्कृतच्या विद्यार्थ्यांला या क्षेत्रात प्रचंड संधी आहे.
- १८) **वृत्तनिवेदक** - दूरदर्शन, आकाशवाणी व संस्कृत कार्यक्रमात तथा अन्य वाहिन्यांवर देखील शुद्ध सादरीकरणामुळे संस्कृत अभ्यासकास प्राधान्य दिले जाते.
- १९) **नाट्य क्षेत्र** - विविध राज्य सरकारांच्या द्वारे तथा सामाजिक संस्थांद्वारे संस्कृत नाट्य स्पर्धा आयोजित केल्या जातात. त्यात लेखका पासून अभिनेत्यांपर्यंत विविध संधी आहेत.
- २०) **भाषाविज्ञान** - जागतिक पातळीवर भाषा विज्ञानाचा अभ्यास सातत्याने वृद्धिंगत होत असल्याने विविध भाषांच्या अभ्यासात संस्कृतचे अधिष्ठान लक्षात घेता या क्षेत्रात देखील अनेक संधी आहेत.
- २१) **मल्टिमिडिया** - या नवीन क्षेत्रात विविध पद्धतीने प्राचीन संस्कृत ज्ञानाला अभिनव पद्धतीने सादर करण्यासाठी विविधांगी संधी उपलब्ध आहेत.
- २२) **युट्युब** - विविध विषयांवरील ज्ञानवर्धक आणि मनोरंजक व्हिडिओंना प्रचंड मागणी आहे. विशेष प्रसिद्धी नंतर युट्युब कडूनच अर्थार्जनही संभव असते.
- २३) **सशुल्क अभ्यासक्रम** - या नवीन तंत्रज्ञानावर अनेक लोक प्राचीन संस्कृत ग्रंथांवर आधारित सशुल्क अभ्यासक्रम तयार करित आहेत. स्वयंरोजगाराची फार मोठी संधी आहे.
- २४) **संस्कार वर्ग** - बालसंस्कार वर्गापासून गीता, उपनिषद अध्ययन वर्गापर्यंत वर्गांच्या माध्यमातून अर्थार्जनाची खूप मोठी संधी शक्य आहे.
- २५) **पीडीएफ** - अगदी विविध स्तोत्रां पासून दुर्मिळ ग्रंथांपर्यंत अनेक गोष्टींचे पीडीएफ तयार करून ते अल्पदरात उपलब्ध करून देणे ही रोजगाराची खूप मोठी संधी आहे.
- या आणि अशा अनेक माध्यमातून संस्कृत अभ्यासकाला रोजगार आणि स्वयंरोजगाराच्या अनेक संधी उपलब्ध आहेत.

Part B

**Programme : Bachelor of Arts (B.A.)
Subject - Sanskrit Compulsory**

Sr. No	Subjects	Subject Code	Teaching & Learning Scheme							Duration of Exams Hrs.	Examination & Evaluation Scheme						
			Teaching Period Per week				Credits				Maximum Marks					Minimum Passing	
			L	T	P	Total	Theory	Practical	Total		Theory + M.C.Q External	Skill Enhancement Module Internal	Practical		Total Marks	Marks	Grade
													Internal	External			
Semester – I																	
1	Sanskrit Compulsory (Theory)		4	-	-	4	3	-	3		80	20			100	40	p
Semester – II																	
2	Sanskrit Compulsory (Theory)		4	-	-	4	3	-	3		80	20			100	40	p
Semester – III																	
3	Sanskrit Compulsory (Theory)		4	-	-	4	3	-	3		80	20			100	40	p
Semester – IV																	
4	Sanskrit Compulsory (Theory)		4	-	-	4	3	-	3		80	20			100	40	p
Semester – V																	
5	Sanskrit Compulsory (Theory)		4	-	-	4	3	-	3		80	20			100	40	p
Semester – VI																	
6	Sanskrit Compulsory (Theory)		4	-	-	4	3	-	3		80	20			100	40	P

Course Title	Sanskrit Compulsory
Course Code	1015
Course Category:	Discipline Specific Core (DSC)
Type of Course:	Theory
No. of Credits:	Theory- 03
No. of Lectures:	Theory – 60
Course Assessment:	End Term: 80 Marks (University level exam) SEM (Internal): 20 Marks (College level evaluation)
Course Objective:	<p>१) संस्कृत भाषेचे आपाततः अध्ययन करून त्या भाषेबद्दल आवड निर्माण करणे.</p> <p>२) संस्कृत भाषेत वैदिक संस्कृत, औपनिषदिक संस्कृत, स्मृति कालीन संस्कृत, गद्य काव्य, पद्य काव्य, नाटक सुभाषित अशा विविध पैलूंचा विद्यार्थ्यांना परिचय करून देणे.</p> <p>३) संस्कृत भाषेत केवळ धार्मिक आध्यात्मिक किंवा साहित्यिक विषय नसून उच्चतम नैतिक मूल्य तथा महिलोन्नती, वृक्ष महिमा, विमानविद्या, संगणकीय संस्कृतम् अशा आधुनिकतम विषयांवर देखील विविधांगी लेखन उपलब्ध आहे याची जाणीव करून देणे.</p> <p>४) संस्कृत ही केवळ प्राचीन भाषा नसून सध्याच्या काळात देखील तिच्यात प्रचुर प्रमाणात साहित्य निर्मिती होत आहे हे सद्यकालीन लेखकांच्या, सद्यकालीन विषयावर आधारित पाठाच्या माध्यमातून अधोरेखित करणे या अभ्यासक्रमाचे एक महत्वपूर्ण उद्दिष्ट आहे.</p> <p>५) संस्कृत अध्ययनाने येणारी उच्चारण शुद्धता, पाठांतर क्षमता, नैतिकमूल्य संवर्धन, बौद्धिक संपन्नता यांचा परिचय करून देत ती मूल्ये रूजवण्याचा प्रयत्न करणे या अभ्यासक्रमाचे उद्दिष्ट असेल.</p>
Course Outcomes:	<p>१) गद्य पाठाचा उताऱ्यांचा अनुवाद करता येईल.</p> <p>२) गद्य पाठाचा सारांश स्वतःच्या शब्दात सादर करता येईल.</p> <p>३) पद्य पाठातील श्लोकांचा अनुवाद करता येईल.</p> <p>४) पद्य पाठाचे रसग्रहण करून सारांश सादर करता येईल.</p> <p>५) संपूर्ण अभ्यासक्रमाचे सूक्ष्म अध्ययन करून वस्तुनिष्ठ प्रश्नांची उत्तरे देता येतील.</p> <p>६) कौशल्य आधारित अभ्यासक्रमांची कौशल्य प्राप्त होतील.</p>

Programme : Bachelor of Arts (B.A.)

Subject - Sanskrit Compulsory

Semester I

Unit	Syllabus	No.of Lectures
I	संस्कृत सोपानम् -प्रथमं सोपानम् - प्रथमः विभाग घटक १- गद्यपाठ १ तथा २	10
II	संस्कृत सोपानम् -प्रथमं सोपानम् - प्रथमः विभाग घटक २- गद्यपाठ ३ तथा ४	10
III	संस्कृत सोपानम् -प्रथमं सोपानम् - प्रथमः विभाग घटक ३ - पद्यपाठ १ तथा २	10
IV	संस्कृत सोपानम् -प्रथमं सोपानम् - प्रथमः विभाग घटक ४- पद्यपाठ ३ तथा ४	10
V	घटक ५- वस्तुनिष्ठ प्रश्न	05
Skill Enhancement Module		
VI	संस्कृत संभाषण कौशल्य अभ्यासक्रम प्रथम स्तर (प्रथम सत्रासाठी) बारा तासिकांचा निम्नलिखित अभ्यासक्रम.तीन तासिका मूल्यमापनासाठी १) प्रास्ताविकम् - परिचयःमम नाम / भवतः नाम / भवत्या नाम २) सर्वनाम सः/सा , कः/ का , एषः /एषा ३) अहम् , भवान् ,भवति , आम् , न , वा ! ४) अत्र,तत्र, सर्वत्र, अन्यत्र, कुत्र ! ५) षष्ठी उपयोजनम् ! तस्य / तस्याः , कस्य/ कस्याः , मम / भवतः ६) लिंगभेदज्ञापनम् वस्तूनाम् परिचयद्वारा ७) बालकाः / बालिकाः व्यक्ती - व्यवसाय परिचयद्वारा ८) बहुवचन परिचयम् याः / यानि , ताः/ तानि, एषाः / एतानि ९) सप्तमी उपयोजनम् हस्ते / उपरी कदा ? तदा समयानुसारिणी वाक्यरचना ! १०) वर्तमानकाल- क्रियापद रूपाणि ! गच्छति / गच्छन्ति ११) आजार्थ-क्रियापद रूपाणि गच्छतु / गच्छन्तु १२) दिनक्रम- परिचयम्	15

Books Recommended: संस्कृत सोपानम् -प्रथमं सोपानम् - प्रथमः विभाग

Programme : Bachelor of Arts (B.A.)

Subject - Sanskrit Compulsory

Semester II

Unit	Syllabus	No.of Lectures
I	संस्कृत सोपानम् -प्रथमं सोपानम् - द्वितीय : विभाग घटक १- गद्यपाठ १ तथा २	10
II	संस्कृत सोपानम् -प्रथमं सोपानम् - द्वितीय : विभाग घटक २- गद्यपाठ ३ तथा ४	10
III	संस्कृत सोपानम् -प्रथमं सोपानम् - द्वितीय : विभाग घटक ३ - पद्यपाठ १ तथा २	10
IV	संस्कृत सोपानम् -प्रथमं सोपानम् - द्वितीय : विभाग घटक ४- पद्यपाठ ३ तथा ४	10
V	घटक ५- वस्तुनिष्ठ प्रश्न	05
Skill Enhancement Module		
VI	संस्कृत संभाषण कौशल्य अभ्यासक्रम द्वितीय स्तर (द्वितीय सत्रासाठी) बारा तासिकांचा निम्नलिखित अभ्यासक्रम. तीन तासिका मूल्यमापनासाठी १) क्रियापदानां बहुवचन रूपाणि २) द्वितीया परिचयम् घटी ददातु ! अश्वं पश्यतु ! ३) पुरतः/ पृष्ठतः/ वामतः/ दक्षिणतः ४) इतः / ततः/ गृहतः / कुतः? ५) कथम् ? शीघ्रंxमन्दम् उच्चैःx शनैः ६) प्रश्न परीचयम् किम् ? कुत्र? कति? कथं? ७) भूतकाल-परिचयम् गतवान् / गतवती ८) स्म - भूतकाल परिचयम् - आसीत् उपयोजनम् ! ९) भविष्यकाल-परिचयम् गमिष्यति , भविष्यति १०) संबोधनाम् उपयोजनम् ! ११) संख्या-परिचयम् ! १२) समय परिचयम् ! घटिका यंत्र द्वारा	15

Books Recommended: संस्कृत सोपानम् -प्रथमं सोपानम् - द्वितीय : विभाग